

oktober 2022

Tapuïtmannetje in winterkleed. Foto Wim Smeets

Agenda

- **Zaterdag 1 oktober, vogeltelling** op de Westdijk in Bunschoten, bij het elektrische gemaal, **09.00-10.00 uur**. Heeft u belangstelling om de telling van nabij mee te maken? U bent welkom, neem een verrekijker mee. Er zijn voldoende IVN-leden aanwezig met telescopen waardoor u de wat verder weg zittende vogels mee kunt bekijken door deze telescopen.
- **Zondag 2 oktober**, gezinswandeling met opdrachten voor kinderen 6-12 jr, informatiecentrum Koetshuis, Stoutenburgerlaan 4, Stoutenburg, **13.15 uur**. Zie artikel.
- **Zaterdag 8 oktober, najaarsplantenbeurs** Groei en Bloei op erf van Eyckendal, Jachthuislaan 68, hoek Koningsweg. Toegang gratis ook voor bezoekers. Het aanbod bestaat uit planten, zaden, bollen, knollen, stekken, boeken, potten en meer. **10.00-12.00 uur**.
- **Zaterdag 8 oktober, workshop natuurfotografie** voor kinderen door Utrechts Landschap, informatiecentrum Koetshuis, Stoutenburgerlaan 4 Stoutenburg, **13.30 tot 15.00 uur**. ● **Tot met maandag 10 oktober**, Duurzaamheidsweken Soest t/m 3 okt, klik [hier](#) voor de kaart met activiteiten.
- **Dinsdag 18 oktober, vergadering coördinatoren** IVN-Eemland, Museum Soest, Steenhoffstraat 46, 20.00 uur.
- **Zaterdag 22 tot en met zondag 30 oktober**, beleefweek Nationaal Park Heuvelrug, [hier](#).
- **Zondag 23 oktober, open dag Paleistuin** tegenover Paleis Soestdijk, **11.00-16.00 uur**. Oogstdag met verkoop appels, peren en walnoten.
- **Maandag 24 oktober, Geoparkexcursie** door de Soesterduinen, 10.00 uur, parkeerplaats Middenweg/Van Lyndenlaan Soestduinen, in kader Beleefweek Utrechtse Heuvelrug.
- **Zaterdag 29 oktober, Nacht van de Nacht** in Soest, vanaf 19.00 uur. Houd de website in de gaten voor het opgeven. www.ivn.nl/eemland

Broedvogelinventarisaties langs de Eem

Marc van Houten

● Ook in 2022 zijn de reservaten in eigendom van Natuurmonumenten langs rivier de Eem weer op broedvogels geïnventariseerd: De Helling (13 ha), Uiterdijken (27 ha), Zwarte Noord (16 ha), Bruggematen (8,5 ha) en Wolkenberg (14 ha). In de objecten De Helling, Uiterdijken en de Zwarte Noord geldt een weidevogel doelstelling, Bruggematen en Wolkenberg die van 'vochtig hooiland'. [Zie kaartje hieronder](#).

● Deze gebieden worden vanaf 1999 op dezelfde gestandaardiseerde wijze gemonitord en beschreven door de auteur. Zo zijn per gebied vijf bezoeken gebracht in de periode april-juni.

● In De Helling vestigden zich dertien broedvogelsoorten met een totaal aantal van 57 territoria. Van de primaire weidevogels waren dit scholekster (1), kievit (8), grutto (13) en tureluur (3). In het noorden bevond zich een kolonie kluten met 11 paren. Ook bergeend (2) en wintertaling (1) kwamen voor als broedvogel. Er waren vier broedvogelsoorten van de Rode lijst: Wintertaling, slobbeend, grutto en tureluur.

● In Uiterdijken waren 74 territoria aanwezig van zestien verschillende broedvogels vastgesteld, met de volgende territoria. Scholekster (4), kievit (9), grutto (22) en tureluur (9).

Daarnaast zomertaling (1), slobbeend (3) en blauwborst (2). Hiervan komen vier soorten van de Rode lijst voor Zomertaling, slobbeend, grutto en tureluur.

- In de **Zwarte Noord** zijn 13 broedvogelsoorten gekarteerd met een totaal van 69 territoria. Scholekster (2), Kievit (17), grutto (14) en tureluur (12). Andere opvallende soorten zijn zomertaling (1) en slobbeend (3). Rode lijstsoorten zijn: Zomertaling, slobbeend, grutto en tureluur.

Natuurgebied Zwarte Noord bij Eemdijk. Foto Google Maps

- Dit jaar zijn in de **Bruggematen** totaal 39 territoria vastgesteld met twaalf soorten broedvogels. Scholekster (1), Kievit (13), grutto (3) en tureluur (2). Daarnaast twee territoria slobbeend. Onder de broedvogelsoorten bevinden zich drie soorten van de Rode lijst: Slobbeend, Grutto en Tureluur.

- In de **Wolkenberg** waren achttien broedvogelsoorten goed voor 63 territoria. Aan primaire weidevogels komen hier scholekster (1), Kievit (4) en tureluur (2) voor. Met slobbeend en bruine kiekendief met elk 1 territorium als opvallende soorten. Hier twee Rodelijstsoorten: Slobbeend en tureluur.

- Aandacht voor de objecten **De Helling en Uiterdijken** waar dit jaar een vrijwel volledige **predatie** heeft plaatsgevonden. Tot slot zijn niet-broedvogels en andere faunistische elementen beschreven en worden beheeraanbevelingen gegeven.

Het rapport besluit met een aantal aanbevelingen.

- Aan de noordzijde van de Uiterdijken en in het griendbosje, op de hoek van de Buitenvaart en de Eem, staan de nodige **jonge wilgen**. Voor meer openheid en uitvalsbasis voor predatoren zouden deze verwijderd en afgevoerd kunnen worden. Het schiereiland staat inmiddels vol pitruspollen en biedt niet de openheid die weidevogels nodig hebben. Pitrus bestrijden is intensief en de beheerder moet volhardend zijn. Sleutelmaatregel is uitputtend en kort op de bodem maaien. Met name in het najaar nog een keer klepelen of maaien is belangrijk omdat pitrus dan de meeste biomassa produceert.

Watercrassula woekert. Het is een uitheemse plantensoort die Nederland verovert.

- Vanaf begin mei wordt het zicht op het meest noordelijk deel van de slenk, in *Wolkenberg*, belemmerd door **hoog riet**. Ook schieten er **wilgen** uit de grond. Deze hoge vegetatie zou, voor meer openheid, verwijderd en afgevoerd kunnen worden. Ook hier neemt pitrus toe. Opvallend is, aan het einde van de slenk, de aanwezigheid van enkele tientallen vierkante meters van de uitheemse plantensoort die Nederland verovert, de watercrassula. Stikstof, fosfaat en koolstof maken het voor watercrassula mogelijk om snel te groeien en te gaan woekeren. De droogvallende, flauwe oevers van de

Eem-inlaat zijn ideaal voor **watercrassula**. Ze hebben een relatief groot oppervlak en bij een fluctuerend waterpeil worden aanspoelende fragmenten en zaden gelijkmatig over de gehele oever afgezet. Deze planten kunnen ervoor zorgen dat in korte tijd de watergang dichtgroeit. Indien men de droogvallende oevers wilt behouden, als foerageergebied voor oa steltlopers zal ingegrepen moeten worden.

- Natuurmonumenten heeft binnen de grote graslandreservaten van het Eemland aan alle randvoorwaarden voor adequaat weidevogelbeheer voldaan, terwijl predatoren, met name **vos**, een bedreiging blijft. Het weren van deze predator zal weer in beeld moeten komen.

Gezinswandeling over Klein Stoutenburg

Mariandel Mooijman

- Op Klein Stoutenburg valt voor jong en oud van alles te beleven! Ga samen met je gezin en onze gidsen op stap en leer van alles over de natuur. Krijg antwoord op je vragen, zoals 'welke bijzondere bomen en planten zie je in het bos en welke dieren wonen hier?' Bij de verschillende kinderactiviteiten zullen de gidsen aan de ouders het een en ander vertellen dat met die activiteit te maken heeft. Bij de bodemdiertjes vertellen ze over het verteringsproces en het nut van dood hout. Bij boomactiviteiten over lengte- en breedtegroei en het beheer.

- De opdrachtjes zijn geschikt voor kinderen van 6 tot 12 jaar. Maar uiteraard zijn de allerkleinsten ook welkom! Verzamelen is vanaf 13.15 uur bij Informatiecentrum Koetshuis, Stoutenburgerlaan 4, Stoutenburg (Leusden). De wandeling is niet rolstoel(en wandelwagen)toegankelijk en honden zijn niet toegestaan.

Natuurmoment met Harm Jan Luth

Els van Weering

In deze serie, "Natuurmoment met ..." beleven we een natuurmoment met een IVN'er uit onze regio.

Weet jij iemand die je graag in deze serie geïnterviewd ziet? Of wil je zelf wel geïnterviewd worden? Stuur een mail aan els.vanweering@gmail.com.

● Vandaag, op een warme zomermiddag eind augustus, gaan we op pad met Harm Jan Luth, voorzitter van IVN Eemland. We struinen rond op Harm Jans eigen landgoed, **Eyckendal**. Dit is een rijksmonument op de locatie van het vroegere jachthuis van stadhouder Willem III en onderdeel van het landgoed rond Paleis Soestdijk. De fundamenten en muren van Harm Jans woning zijn van het bouwjaar 1640. Bij een brand in 1991 is het interieur verloren gegaan. In 1992 is de woning gerestaureerd. Harm Jan en echtgenote Jos hebben het in 2003 van prinses Juliana gekocht.

Gastvrij landgoed

● Als je hier de oprijlaan opkomt zie je het meteen; dit is een plek waar de natuur haar gang mag gaan en waar mensen welkom zijn. Er staat een tafel in de tuin waar met gemak 20 mensen kunnen aanschuiven. Harm Jan en Jos, beeldend kunstenaar, stellen hun natuurlijke tuin vaak open voor groepen. Bijvoorbeeld tijdens open tuindagen, bij Groei en Bloei-plantenruildagen en voor Velt-activiteiten (Velt is een vereniging voor ecologisch leven, koken en tuinieren). Soms komen er wel 50

mensen tegelijk. Actieve IVN-ers zullen de tuin ook kennen van de vrijwilligersborrels. Mijn vraag waarom Jos en hij dit doen vindt Harm Jan wat overbodig. „Gewoon, wij vinden dit leuk om te doen. We dragen graag uit wat we belangrijk vinden en we genieten van deze bijeenkomsten.”

Gezonde bodem en oog voor wat leeft

- Harm Jan stuurt het gesprek inderdaad al gauw naar wat hij belangrijk vindt: een gezonde bodem bijvoorbeeld. Hier wordt natuurlijk geen gif of kunstmest gebruikt en er wordt in deze droge tijd ook niet gespreid. Wel zorgt hij dat de bodem bedekt blijft. Hij maakt zijn eigen compost, “daar moet je wel geduld voor hebben,” en voegt daar, op advies van ecologisch hovenier Joost Hut, ook wat kleikorrels en Biovin aan toe. Dat werkt goed.

- We lopen langs zijn composthoop in de schaduw, rond de poel, nu met een zeer laag waterpeil, en langs een dakpan met daaronder een hazelworm. Harm Jan laat de hazelworm graag zien. „De meeste bezoekers zijn er nog nooit een tegengekomen. Dat is ook niet zo gek want deze hagedis zonder poten is een bodembewoner die een verborgen leven leidt in de strooisellaag. Hij eet kleine ongewervelden, vooral regenwormen en naaktslakken. In deze droge tijd hebben de hazelwormen net als egels en merels, die het ook van wormen en slakken moeten hebben, wel heel moeilijk.” Hij is blij dat de hazelworm er nog is.

Hazelworm.

Leren

● Harm Jan heeft zelf in 2018 de IVN Natuurgidsenopleiding gevolgd en heeft daar veel van geleerd: „Na de opleiding zie je meer, je begrijpt meer en je leert om daar ook anderen in mee te nemen.” Anderen enthousiasmeren voor de natuur en het landschap zat hem al vroeg in het bloed. Harm Jan werd na zijn studie geografie docent aardrijkskunde op middelbare scholen in Baarn. Na acht jaar in het onderwijs stapte hij over naar het bedrijfsleven en was hij in de lokale politiek actief. Uiteinde lijk is hij in 2012 voor zichzelf begonnen als onderwijsspecialist. Hij adviseert nog steeds schoolbesturen. Al zijn hele leven doet hij vrijwilligerswerk, voor zijn studentenclub, voor de kerk, voor het CDA, voor Artishock (waar hij nu ook voorzitter is), voor de erfgoedvereniging Heemschut en voor IVN Eemland.

● Ik kan het toch niet laten om nog een keer te vragen wat hem drijft om zoveel energie in vrijwilligerswerk te stoppen. Hij heeft tenslotte niet alleen nog zijn werk maar ook vier kinderen en drie kleinkinderen. Behalve het bekende antwoord dat hij het gewoon heel leuk vindt, hoor ik ook: „Je leert zoveel”. Vooral bij IVN heeft Harm Jan veel experts ontmoet die hem met hun kennis verbazen. „Je moet er wel voor openstaan”, zegt hij. „Sommige mensen zijn zo gegrepen door hun onderwerp dat de eerste contacten wellicht wat bijzonder zijn. Maar dat geeft niet, met een beetje tijd vind je vanzelf overeenkomsten en blijken ze een grote verrijking voor de vereniging te zijn.”

Voorzitter IVN Eemland

● Harm Jan gaat in maart 2023 het IVN-voorzitterschap overdragen. Hij heeft er dan drie termijnen op zitten en hij vindt zelf dat hij de vereniging in zeer goede conditie aan een nieuwe voorzitter kan

overlaten. Harm Jan: „We hebben enthousiaste leden, al mogen het er wat meer worden. De werkgroepen komen na corona weer goed op gang en er zijn mooie nieuwe initiatieven zoals allerlei app-groepen waar mensen aan bijdragen. Sinds drie jaar is er ook het IVN-beheer van de kwekerij/boomgaard van Soestdijk waar veel IVN'ers en het publiek elkaar ontmoeten. We hebben nu ook een prima bestuur. Onze administratie en communicatie zijn dankzij een aantal zeer betrokken (bestuurs)leden weer helemaal op orde. Die nieuwe voorzitter hoeft helemaal niet zoveel te doen. Hij of zij moet vooral de werkgroepen de ruimte geven om hun passie uit te dragen.”

- Vanaf maart 2023 krijg Harm Jan meer tijd voor zijn eigen mooie tuin en voor de vele bezoekers die hij daarvan laat meegenieten.

Harm Jan voor Eyckendal naast een beeld dat Jos maakte van hun kinderen.

Een tweede kans voor 50.000 bomen

Yitte Reichert, provincie Utrecht

● De provincie Utrecht krijgt de komende jaren flink meer bossen en bomen. Hiervoor worden niet alleen nieuwe bomen gekocht, **er worden ook bomen hergebruikt**. Komend jaar krijgen maar liefst 50.000 bomen op die manier een nieuwe plek. Aan gedeputeerde Mirjam Sterk (Natuur en Landbouw) en minister Christianne van der Wal (Natuur en Stikstof) de eer om het startschot te geven. Dat was eind september.

Minister Christianne van der Wal (links, Natuur en Stikstof) en gedeputeerde Mirjam Sterk (Natuur en Landbouw) geven het startschot voor de verplaatsing van 50.000 bomen

● Behalve de ontwikkeling van 1500 extra hectare bos, worden de komende jaren ook nog eens **600.000 extra bomen** geplant in de provincie Utrecht. Ook boeren en terreinbeheerders planten steeds meer heggen en hagen aan om zo nieuwe natuur te ontwikkelen. De vraag naar bomen is hierdoor zo groot, dat boomkwekers niet altijd genoeg voorraad hebben.

● [Meer Bomen Nu](#) biedt dit probleem het hoofd en verplaatst bomen en struiken die op de bestaande plek een kleine overlevingskans hebben of overbodig zijn, naar plekken waar ze juist hard nodig zijn.

Een berk die op de hei ongewenst is, kan een boer bijvoorbeeld goed gebruiken als erfbeplanting. Het komend seizoen worden op deze manier, met behulp van vrijwilligers, maar liefst 50.000 bomen in de provincie Utrecht verplaatst.

● Mirjam Sterk: „Het verplaatsen van bomen en struiken is een goedkope en duurzame manier om Utrecht te vergroenen. Extra mooi vind ik dat, doordat het verplaatsen **door vrijwilligers** gebeurt, Meer Bomen Nu ook nog eens voor verbinding zorgt. Prachtig dat op deze manier een bijdrage wordt geleverd aan het afremmen van klimaatverandering en het herstellen van de biodiversiteit.”

● Meer Bomen Nu werkt in meerdere provinciën. **In de afgelopen twee winters verhuisden zij met succes 890.000 jonge bomen en struiken. Daar komen dit jaar nog eens een miljoen bij.** Het overlevingspercentage doet niet onder aan reguliere bosaanplant: afgelopen jaar overleefde 80 procent. De bomen en struiken belanden vooral op particulier terrein bij burgers, boeren en startende voedselbossen.

● Met ‘verplanten’ als methode kunnen bossen, heggen, hagen en bermen worden aangeplant. Gratis, meestal inheems en ecologisch verantwoord. Terreinbeheerders of ecologen leren de vrijwilligers wat de juiste planten zijn en hoe ze geoogst en geplant moeten worden. Ook wordt de vrijwilligers geleerd een **diverse mix van vroegbloeiers en laatbloeiers, snelle en langzame groeiers en fruitdragende soorten** te maken insecten en vogels er maximaal van kunnen profiteren.

● Meer Bomen Nu zorgt komende winter voor 50.000 nieuw geplante bomen in Utrecht. Voor dit werk ontvangt de organisatie 45.000 euro van de provincie Utrecht. De provincie brengt, indien nodig, Meer Bomen Nu in contact met terreinbeherende organisaties, gemeenten, Rijkswaterstaat en Waterschap.

Herfst in de Kwekerij/boomgaard

tekst Wim Kok, foto's diverse vrijwilligers

- In onze Kwekerij/boomgaard tegenover Paleis Soestdijk hebben we dit jaar al 16 open dagen gehad. **Op zondag 23 oktober is onze laatste open dag.** Deze herfstdag staat in het teken van paddenstoelen, noten en tamme kastanjes. De eerste amandelen en walnoten zijn al geoogst. We hebben eind september meegedaan met de Soester Duurzaamheidsweek. Begin oktober komen 2 groepen MAVO-leerlingen van het Griffland college op bezoek.
- Met de verkoop van **bossen bloemen uit onze pluktuin** (en wat planten, groenten en fruit) hebben we ruim 1300 euro verdiend. Dit wordt besteed aan de kwekerij. Er zijn inmiddels veel biologische bloembollen gekocht en geplant voor verwildering.

- Er is een behoorlijke **oogst van appels en peren**, meer dan de 20 vrijwilligers zelf kunnen opmaken. Omdat de open dag zondag 18 september een zeer regenachtige dag was, viel het proeven en de verkoop van appels enigszins in het water. We schenken veel fruit aan de voedselbank.
- In de Praamgracht, die naast onze kwekerij geheel is beschoeid, hebben we een degelijke **uitklimmogelijkheid** gemaakt voor amfibieën, ringslangen en te water geraakte egels. Een tweede uitklimmogelijkheid volgt nog.
- Er zijn veel extra struikjes van aalbessen geplant van zelf gestekte bessen. Komende winter gaan we weer meerdere soorten bessen stekken.
- Op ons terrein willen we een hub inrichten voor het landelijke project 'Meer bomen nu'. Zie ook <https://meerbomen.nu>. 'Meer bomen nu' verzamelt met vrijwilligers zaailingen, dus inheemse boompjes en struiken, uit de natuur in eigen regio, in overleg met de eigenaar. Ze geven kansarme bomen een tweede kans en willen zo biodiversiteit, CO2 opslag en bewustwording vergroten. Ze slaan deze zaailingen op in de regio door ze tijdelijk op te kuilen in een hub, vanwaar in najaar/winter en vroege voorjaar ook gratis uitgifte van planten plaatsvindt aan liefhebbers/vrijwilligers met een

plantlocatie. Als IVN willen wij hieraan graag meewerken en op de Kwekerij/boomgaard (of achter het Paleis) zo'n hub inrichten.

- Onze Kwekerij/boomgaard en een stuk van de naastliggende akker doen voor het Paleis mee aan de door de Provincie gewenste **natuurcompensatie**. Onduidelijk is nog of er een poel wordt gerealiseerd. Na lange tijd hebben we nu toestemming gekregen voor uitvoering van ons inrichtingsplan voor het nieuwe achterste vak van 2000 m². Direct hebben we eind september bij KIEM een subsidieaanvraag daarvoor ingediend. Na uiterlijk 2 maanden krijgen we uitsluitel en kunnen we hopelijk direct van start gaan met de aanleg. Dit betreft een moestuin en (deels wilde) bloementuin, een boomgaard van noten en fruit met bloemrijk grasland, een wilgencirkel-hut en elders op het terrein een omhaagde bessentuin.

- Kom gerust buurten. Op woensdagmorgen en zaterdagmorgen zijn we er altijd aan het werk en is het hek open. Het is er alle seizoenen mooi.

Haagbeuk is een berk, beukenhaag een beuk

Piet van Dijk

● Tijdens onze laatste IVN-wandeling in het Baarnse Bos kwam een veelgehoorde vraag weer eens boven water: **wat is het verschil tussen een beukenhaag en een haagbeuk?** Beide komen als heg maar ook als boom voor. Nu eens en voor altijd duidelijkheid.

	Haagbeuk	Beukenhaag
Familie	Berkenfamilie (Betulaceae)	Beukenfamilie (Fagaceae)
Bladsoort	Ruw en puntig, diepe nerven	Glanzend blad, gladde struc
Knoppen	Stomperen korter	Scherp en puntig
Vruchten	Nootjes in paren	Beukennootjes
Bladkleur	Groen	Groen of rood
Herfstverkleuring	Geel	Geel of warmrood
Bladverlies winter	Na eerste nachtvorst	Geen
Aanmaak nieuw blad	Vroeg in het voorjaar	Later in het voorjaar
Grondsoort	Weinig eisen aan grond	Hoge eisen aan grond
Latijnse benaming	Carpinus betulus	Fagus sylvatica
Voorkomen	Zeldzamer als boom	Staat ook als boom in bos

Het blad van de beukenhaag.

Het blad van de haagbeuk

Algemeen

- De haagbeuk en de beukenhaag behoren allebei tot **een andere familie**. Waar de haagbeuk populair is in drassige gebieden en langs de kust, is de beukenhaag een populaire haag in heel Nederland en zie je die in menig tuin staan.
- Misschien wel één van de belangrijkste verschillen is dat de **haagbeuk in het najaar zijn bladeren verliest**. Dit is bij de beukenhaag niet het geval. Deze plant behoudt namelijk gedurende de winter zijn bladeren. Wel verkleurt het blad naar bruin.
- Wat betreft het aanplanten stelt een haagbeuk in vergelijking met de beukenhaag **minder eisen aan de grond** waar die in komt te staan. Een haagbeuk is bijvoorbeeld geschikt om op vochtige plekken te planten, zoals langs een oever. Daarnaast kan deze haagplant ook prima in kleigrond staan, terwijl het planten van een beukenhaag in kleigrond juist af te raden is.

● Een beukenhaag groeit het liefst op een lichte zandgrond die niet te nat, maar ook niet te droog is. Wat belangrijk is voor de beuk is de **mycorrhizaschimmel**. Deze schimmel stimuleert namelijk de groei van deze haagplant. Het is daarom verstandig bij het aanplanten van een beukenhaag aanplantgrond te gebruiken waar de mycorrhizaschimmel in verwerkt zit.

De Haagbeuk

● **Bloeiwijze**. Het is eenhuizige soort, wat betekent dat de mannelijke en de vrouwelijke bloemen op één en dezelfde boom voorkomen. De plant bloeit in april en mei. Het stuifmeel of pollen wordt door de wind verspreid. De mannelijke bloemen hebben de vorm van katjes. Ze zijn te vinden in de oksels van uitlopende bladeren aan de twijg die een jaar eerder gevormd is. De vrouwelijke bloemen komen uit knoppen aan de top van die twijgen te voorschijn. Ze hebben kersenrode stempels waarmee ze pollen uit de lucht invangen. In het najaar is het een feest te zien hoe de wind de vruchten met daarin de zaden in een spiraalvormige beweging van de boom wegblaast.

● **Bladeren**. De bladeren van de Haagbeuk lijken in de verte wat op die van de Beuk. Ze zijn elliptisch van vorm met een spitse punt en veernervig, ongeveer tweemaal zo lang als breed, maar de nerven lopen door tot in de bladrand die gezaagd is. Wat ook opvalt is de ietwat scheve bladvoet: de ene helft van het blad loopt iets verder door dan de andere helft van het blad.

● **Stam**. De stam van de Haagbeuk heeft net als de Beuk aanvankelijk een gladde schors, maar in de loop van de tijd als de boom ouder en dikker wordt, zie je vaak dat de stam grote verticale verlopende bundels krijgt. Het lijken wel de spieren van een body-builder.

De knop van haagbeuk.

De knop van de beukenhaag.

De Beukenhaag of Beuk

● **Bloeiwijze**. De mannelijke bloemetjes van de Beuk zijn katachtig en hangen naar beneden. Elk bloemetje in de katjes heeft een roodbruin klokvormig bloemdek met 4 of meer meeldraden. De vrouwelijke bloemen zitten bijeen in een bekervormig, later tijdens het rijpen van de vrucht, leerachtig of houtig wordend omhulsel, het zogenaamde napje. De bestuiving vindt plaats door de wind. Na bevruchting ontwikkelen zich binnen het napje de beukennootjes. Als deze rijp zijn opent het napje in vier delen en vallen de scherp driehoekige beukennootjes op de grond. De beukennootjes worden onder andere verspreid door eekhoorns, die ze als wintervoorraad gebruiken. Beuken zijn windbestuivers.

- **Bladeren.** Het jonge blad van de Beuk is zacht behaard; naarmate het blad ouder wordt verdwijnt deze fijne beharing. De bladeren zijn elliptisch tot eirond en de bladrand is ondiep gegolfd. De knoppen waaruit de bladeren en de bloeiwijzen te voorschijn komen zijn bruin van kleur en geschubd.

- **Stam.** De stam van de beuk is grijs en kan aan de regen zijde groen kleuren door de algen die erop groeien. Meestal is de schors glad, maar soms zie je ook beuken met wat meer groeven in de schors.

Bron: *Tuincentrum.nl, Wikipedia, Floravannederland.nl en ANWB Veldgids Bomen 1999*

Geoparkwandeling door de Lange Duinen

Piet van Dijk

- De IVN-wandeling van **maandag 24 oktober is tevens een Geoparkwandeling**. De wandeling van 1,5 tot 2 uur begint om 14.00 uur en voert door de Lange Duinen bij Soest. Start is de parkeerplaats Middenlaan/Schapendrift in Soestduinen.

- De benaming Geopark geldt eigenlijk voor de **niet-levende delen** van een gebied. Het geeft aan dat een gebied interessant is door zijn ontstaansgeschiedenis. Daarbij wordt niet alleen gedoeld op geologische processen, zoals het ontstaan van aardlagen, maar ook op de invloed die de mens heeft gehad op het ontstaan ervan. Om deze redenen zijn de stuifduinen in Soest al in 1995 tot het eerst aardkundig monument van de provincie Utrecht aangewezen.

- De aardkundige monumenten hebben een **driedelig doel**. In de eerste plaats de aardkundige waarden van de monumenten formeel benadrukken. In de tweede plaats zijn ze bedoeld om de desbetreffende grondeigenaren te laten beseffen dat er ook een niet-levende natuur bestaat en dat ze trots mogen zijn op hun bezit. In de derde plaats wordt het geïnteresseerde publiek de mogelijkheid geboden om kennis te maken met het aardkundig erfgoed.

Hieronder enkele artikelen uit De Grote Ratelaar van IVN Het Gooi en uit het AD.

In gesprek metPiet Spoorenberg

Het kwik is de dertig graden gepasseerd als ik arriveer in Baarn. Vandaag bel ik aan bij Piet Spoorenberg, voorzitter van Vogelwerkgroep Het Gooi en omstreken. Met een hartelijk welkom doet Piet open.

Als vijfde kind uit een gezin van acht kinderen, groeide Piet op in Eersel, nabij Eindhoven. Piet: "Hoewel ik ben geboren in Eindhoven en mijn vader daar werkte, vond hij Eersel een mooiere omgeving voor ons om in op te groeien. Op het Rythoviuscollege vond ik de biologielessen zo boeiend dat ik samen met enkele vrienden toen een afdeling van een jeugdorganisatie voor natuurstudie mede heb opgericht. Logischerwijs wilde ik daarna biologie gaan studeren maar daar zat destijds een "numerus fixus" op. Ja, toen koos ik voor de universiteit van Wageningen en daar ben ik uiteindelijk afgestudeerd op Applied Crop Protection Research oftewel onderzoek naar toegepaste gewasbescherming".

Ook na zijn studie bleef Piet verbonden aan de universiteit van Wageningen, eerst als onderzoeker waarbij hij het vooral zocht in de ecologische benadering bij de bescherming van gewassen en later als afdelingshoofd Onderzoek biologische landbouwsystemen. Ergens in 2018, na 34 jaar (!) Wageningen, vond Piet het tijd worden voor iets anders en zo kwam hij terecht als senior beleidsmedewerker bij Vogelbescherming Nederland in Zeist waar hij nog steeds fulltime werkt. Piet: "Ik was al een aantal jaren als vrijwilliger actief bij de Vogelbescherming als 'Wetlandwacht' In mijn geval houd ik het Natura2000-gebied de Vechtplassen in de gaten of er bijvoorbeeld geen gekke dingen plaatsvinden die schadelijk zijn voor de natuur en vogels in het bijzonder. Het is ook een kwestie van veel lezen en van de mensen horen wat er speelt in het gebied zodat je als organisatie tijdig actie kunt ondernemen".

"Beroepshalve maak ik deel uit van het team Landelijk gebied. Zo overleggen we bijvoorbeeld met terrein-beherende organisaties of met boeren in hoeverre ze bereid zijn om een deel van hun gebied 'weidevogelvriendelijk' in te richten. Uiteraard moet hun broodwinning daarbij niet in gevaar komen. Samen met de boeren zoeken wij naar wegen voor continuïteit van het bedrijf waarbij de natuur tegelijkertijd ook weer geholpen wordt".

Op mijn vraag hoe Piet aankijkt tegen de huidige, soms heftige boerenprotesten tegen de overheidsmaatregelen in het kader van stikstofreductie, zegt Piet: "Zowel landbouw als veeteelt zijn natuurlijk jarenlang gepamperd door de overheid terwijl aan de andere kant al jaren bekend was dat de intensivering van landbouw en veeteelt niet in deze mate door kon gaan. In zoverre kunnen de huidige maatregelen geen verrassing zijn. Het is meer de wijze waarop het hele proces is verlopen. Dat verdient geen schoonheidsprijs. Ik ben het ook niet eens met de boerenacties. Overheidsmaatregelen zijn onvermijdelijk om de natuur en het milieu te beschermen. Er zijn goede regelingen voor degenen die willen stoppen. En voor degenen die willen en kunnen doorgaan met 'boeren', zullen zeker ook goede oplossingen komen. Vanuit mijn werk bij Vogelbescherming Nederland hebben we in ieder geval prima contacten met terrein behorende organisaties en boeren. Samen komen we altijd wel tot goede oplossingen".

Piet is al sinds 1994 actief lid van Vogelwerkgroep Het Gooi en omstreken (VWG) waarvan de laatste negen jaar als voorzitter. Zeker in vergelijking met IVN 't Gooi is de VWG best wel een flinke vereniging met 850 leden. Piet: "Elk jaar geven wij onze Vogelherkenningscursussen. Die zijn zeer succesvol en zitten eigenlijk altijd vol. Veel cursisten blijven daarna ook lid van onze vereniging. Vogels trekken toch altijd veel mensen!"

In het verleden organiseerden we ook mooie (vogel-)reizen naar het buitenland maar daar zijn we wat voorzichtiger mee geworden omdat je tegenwoordig als reisorganisatie wordt beschouwd met alle verplichtingen en risico's die daar bij horen. Daarnaast moet het niet zo zijn dat de vereniging er is voor de leuke reisjes maar ook vanuit de gedachte: Wat hebben de vogels eraan? Wij moeten er vooral voor de vogels zijn en de vogels altijd niet persé voor ons!"

Net zoals voor IVN 't Gooi en enkele andere verenigingen geldt, is de Infoschuur ook voor de VWG een plaats van samenkomst. Een aantal vogelaars is ook lid van beide verenigingen. Piet merkt op dat beide organisaties naast elkaar bestaan, hun eigen doelen hebben en dat er toch uitwisseling plaatsvindt tussen leden van beide verenigingen. Dit zou volgens hem zelfs nog wel wat meer mogen. Piet: "Een activiteit zoals de 1000-soortendag die eerder dit jaar werd gehouden is een prachtig voorbeeld waarbij werd samengewerkt en ook geleerd van elkaar. Ik heb daar zelf ook actief aan meegedaan en vond het ontzettend leuk om te doen!"

Als we de tuin in gaan voor een foto, vliegen de mussen alle kanten op. Een duif probeert haastig weg te komen maar vliegt eerst een paar keer in de parasols die uit staan om de hitte te weren. Ik bewonder nog even een prachtig hangend kunstwerk met schelpen, een passie van Joke, de echtgenote van Piet en we nemen afscheid.

Rob Le Febre

Dubbelportret: vogelnestje

Orchideeën hebben soms verrassende namen. Waar denk je aan bij koraalwortel, rood, bleek of wit bosvogeltje of aangebrande orchis? Er zijn namen die de menselijke vorm van de bloemen van sommige soorten beschrijven zoals soldaatje, harlekijn, aapjes-, mannetjes- of poppenorchis. Vogelnestje is ook zo'n raadselachtige naam die je eerder met andere natuurlijke bouwsels associeert.

De orchidee vogelnestje (*Neottia nidus-avis*) dankt zijn naam aan het ondergrondse deel van de plant. De wortelstok zit niet recht onder de stengel maar is naar opzij gebogen. De wortels die hieruit krioelen, maken dat de wortelstok eruit ziet als een vogelnestje. De wetenschappelijke naam vertaalt zich tweemaal als vogelnest.

Nesten van vogels

Vogel-vogelnesten zijn er in veel vormen, in verschillende modellen, groot of klein en van uiteenlopende soorten materiaal. Te vinden op allerlei plaatsen maar met eenzelfde doel: beschutting bieden aan de toekomstige ouder(s) om de eieren rustig te kunnen uitbroeden en ter bescherming van de jonge vogels zolang ze nog niet kunnen vliegen en gevoerd moeten worden.

Over nesten valt een boek te schrijven. Ik heb er geen kunnen vinden; wel zijn er kinderboeken over vogels en hun nest. Dus wat moet je erover schrijven in een kort artikel? Wat is het kleinste, opvallendste, hoogste, meest kunstzinnige nest? Eén vogel zal nooit in zo'n verzameling komen: de koekoek, die zijn eieren immers in het nest van een waardvogel legt en geen energie steekt in zelf een onderkomen bouwen.

In tegenstelling tot veel bosvogels die het liefst hun nest verbergen, nestelen ooievaars op een opvallende plaats: ze kiezen een hoog punt waarop ze hun grote bouwsels laten balanceren: een hoge paal of lantaarn, kerktoren, schoorsteen of elektriciteitsmast geeft voldoende ondersteuning om een nest te bouwen. Als de mens een plateau op een hoge paal in een weiland heeft neergezet is het ook goed. Vanaf deze hoge standplaats kan je als vogel de omgeving en je prooi goed in de gaten houden. Ieder jaar komt er een hogere etage bij. Opvallende nesten zijn het, maar in Nederland zijn de grootste nesten die van de zeearend, deze kunnen wel 2 bij 2 meter worden.

Bosvogels kiezen vaak voor holletjes die al eerder gebruikt zijn of die ze zelf in bomen uithakken zoals spechten. Koolmezen krijgen sinds een paar jaar veel woningen aangeboden in de vorm van nestkastjes aan eikenbomen met als tegenprestatie het bestrijden van processierupsen. Het is nog niet bewezen of deze overvloed aan gratis huizen helpt. Als mezen zelf een plek uitkiezen dan zoeken ze doorgaans een holte in een boom of muur.

Pioniersoorten

Sommige vogels zoals visdiefje en strandplevier broeden op open, kale terreinen waar ze hun eieren niet meer beschutting hebben te bieden dan wat grind, schelpen of zand.

Kleine eilanden of zandplaten zijn plekken waar roofdieren en mensen niet gemakkelijk kunnen komen. De Marker Wadden biedt zulke locaties. Helaas moet de mens helpen om dit biotoop in stand te houden, want anders veranderen open plekken snel in wilgenstruweel.

Orchideeën

Het vogelnestje is in het plantenrijk een bijzondere soort. Op de standplaats midden in een donker loofbos laten de boombladeren slechts weinig licht door. De plant heeft dan ook nauwelijks bladgroen en een bleke hoogstens lichtbruine kleur. Hij moet op een andere manier dan door middel van fotosynthese aan voedsel komen. Vogelnestje parasiteert op een bodemschimmel die weer in contact staat met een boom. De schimmel zorgt dat de boom water en mineralen kan opnemen in ruil voor koolhydraten. Een deel daarvan gebruikt de schimmel zelf, de rest gaat naar de orchidee. Dat heet mycotrofie (d.m.v. schimmel voedend). Bladeren voor het opvangen van zonlicht zijn niet nodig, dus heeft het vogelnestje alleen een paar schubben aan de stengel. Soms is de bloei en de vruchtzetting geocarp. Hoe de plant ondergronds kan bloeien en bevrucht wordt, zal voor ons in de bodem verborgen blijven!

Vogelnestje

Foto: Christine Tamminga

1

2

3

7

8

12

13

14

16

17

18

12

N

MAJAAR

de lanen in

Journalist **Thijs Tomassen** en fotograaf **Cees Wouda** trekken er in een cabrio op uit: de paden op, de lanen in. In de regio rond Amersfoort gaan zij op zoek naar het verhaal achter steeds een andere 'laan'

'Dit bos voelt als mijn kindje'

De regio is rijk aan lanen. De ene is statig en niet te missen, de andere kronkelt verdekt door het landschap. Waar komen ze uit? Welke verhalen liggen aan het einde van de laan? Verslaggever Thijs Tomassen en fotograaf Cees Wouda gaan deze zomer de cabrio in, de laan op! Vandaag in aflevering 5: het vorstelijke Baarnse Bos.

Thijs Tomassen

Baarn

Wandel met Rein Berends (68) door het Baarnse Bos en je hangt geheid aan zijn lippen. De gepensioneerde bos- en natuurbeheerder lepelt vol bevoegenheid de ene na de andere wetenswaardigheid over dit gebied op. De verhalen houden niet op, zijn schat aan kennis is schier oneindig. Hij verklaart het als volgt: „Ik kan het in één zin zeggen, dan begrijp je het meteen: het Baarnse Bos voelt als mijn kindje.”

Dat zit zo. Berends was liefst 49,5 jaar verbonden aan Staatsbosbeheer en spendeerde veel tijd aan het herstel van het Baarnse Bos en landgoed Groeneveld. Voor zijn werk kreeg hij een gemeentelijke erepeld. „Toen Staatsbosbeheer het Baarnse Bos begin jaren 80 overnam van de koninklijke familie, heb ik gelukkig mogen zien welke oorspronkelijke elementen en structuren hier nog zijn. Ik heb bij subsidieverstrekkingen gebedeld en aangedrongen: geef ons geld om die te behouden.”

Er werd naar hem geluisterd. Vooral in het beheer van de lanen heeft hij, samen met zijn collega's, veel energie gestoken. „Die waren in elkaar gegroeid, met dikke takken erin. Dat was nauwelijks meer een beeld van een laan te noemen. Ik heb zo voorzichtig mogelijk geprobeerd die lanen gezond te maken en de vorm terug te brengen. Op sommige plekken is dat heel goed gelukt.” Berends laat zijn favoriet zien: de berceau, een laan met een romantisch koepelvormig dak van gebladerte. Maar niet voordat hij goed en wel op stoom is gekomen met zijn hoorcollege

'Als er niemand in het Baarnse Bos zou komen, was het hier maar een saaie bedoening, toch?'

► Rein Berends bij een van zijn geliefde lanen in het Baarnse Bos.

over dit gebied. Het nog altijd vorstelijk aandoende Baarnse Bos telt 21 lanen. Samen vormen ze een bijzonder geheel, vertelt Berends. „Er is een palet van zeker zeven landschapsstijlen zichtbaar als je er met een architectonische blik naar kijkt. Waaronder de Engelse stijl met haar glooiende karakter, de Franse met haar symmetrie en de rococo met haar sierlijkheid. De architect die een boek over dit bos schreef zei: Rein, hier zijn zoveel stijlen te zien, daar gaat zelfs Versailles niet zoveel overheen.”

Genieten

Grote woorden, hij weet het zelf. De argeloze bezoeker zal het niet zien. Die komt hier gewoonweg om te genieten van het groen. Vandaag is het bij de Grote Kom, het middelpunt van nauwelijks alle lanen, een komen en gaan van wandelaars, sporters en mensen die hun hond uitlaten. „Het bos is geliefd, dat doet mij goed”, zegt Berends. „Ik word regelmatig ingevlogen door scholen om erover te vertellen. Ik ben blij dat het zo leeft. Als hier niemand kwam, was het maar een saaie bedoening, toch? Ik loop hier zeker met een gevoel van trots. En met het prettige gevoel dat het bos, met zijn structuur,

goed is bewaard voor de toekomst.” Mede dankzij zijn inspanningen. Kom, dit is het moment om de berceau te tonen. Voordat Berends zijn favoriete deel bereikt, houdt hij halt bij een door hem hersteld, jong deel van de laan. „Dit is wel grappig. Je moet ook je eigen fouten durven toegeven. Dit stuk van de oorspronkelijke laan was opgegaan in bos. Toen heb ik uitgezet waar we nieuwe bomen moesten planten. Maar dat heb ik te recht gedaan, in vergelijking met het rondere deel.” Lachend: „Tot in de volgende eeuw zal dit aan mij toegeschreven worden.”

Wie regelmatig van het majestueuze Baarnse Bos geniet, vergeeft het hem direct. Ah! De ogen van Berends lichten op. Hier, naast het 'zonnige laantje', beleef je de berceau op haar mooist. „Die mengeling van eiken en beuken, het slingerende beeld van een overgroeide laan, dat is toch prachtig?”

Berends blijft betrokken. De voormalige boswachter is eigenhandig begonnen aan de productie van naambordjes voor alle lanen, van de witte laan tot de borlaan. Een Baarns echtpaar sponsort het project. En zo gaat een langgekoesterde wens van Berends in vervulling. Het is een klus, maar hij is ervan overtuigd: „In de herfstvakantie staan ze er.”

◀ Rein Berends bij zijn trots, de herstelde berceau, die wel iets te recht is geworden.